

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA**

**Cu titlu de manuscris**

**CZU: 373.5(569.4):159.922.8(043.2)**

**ABU RIA ALI**

**REPERE TEORETICE ȘI METODOLOGICE ALE DIMINUĂRII  
AGRESIVITĂȚII LA LICEENII ARABI DIN ISRAEL**

**SPECIALITATEA 531.01 – TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI**

**Rezumatul tezei de doctor în științe ale educației**

**CHIȘINĂU, 2021**

**Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Științe ale Educației  
Universitatea de Stat din Moldova**

**Conducător științific:**

**BODRUG-LUNGU Valentina**, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar

**Referenți oficiali:**

1. **CUZNEȚOV Larisa**, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău
2. **TOLSTAIA Svetlana**, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

**Componența Consiliului Științific Specializat D 531.01-35:**

1. **PLATON Carolina**, doctor în psihologie, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar – *președinte*
2. **ȘEVCIUC Maia**, doctor în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *secretar științific*
3. **GUȚU Vladimir**, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
4. **COJOCARU Vasile**, doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău
5. **BUCUN Nicolae**, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, Institutul de Științe ale Educației, Chișinău
6. **OVCERENCO Nadejda**, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol, cu sediul la Chișinău

Susținerea va avea loc la **22 decembrie, 2021** ora **10:00**, în ședința Consiliului Științific Specializat D 531.01-35 din cadrul Universității de Stat din Moldova, blocul III, sala 505, str. M. Kogălniceanu 65<sup>A</sup>, or. Chișinău, MD-2012.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC ([www.cnaa.md](http://www.cnaa.md)).

Rezumatul a fost expediat la **19 noiembrie 2021**.

**Secretar științific al Consiliului Științific Specializat D 531.01-35,**  
**ȘEVCIUC Maia**, doctor în științe pedagogice, profesor universitar

**Conducător științific,**

**BODRUG-LUNGU Valentina,**

doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar

**Autor,**

**ABU RIA Ali**

## CUPRINS

Repere conceptuale ale cercetării .....	4
Conținutul tezei .....	10
Concluzii generale și recomandări .....	21
Bibliografie .....	25
Lista publicațiilor la tema tezei .....	29
Adnotare (în limbile română, engleză și rusă) .....	31

## REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

**Actualitatea cercetării.** Școala reprezintă o microcomunitate, un model de societate, în general, și trebuie să fie cel mai potrivit mediu în care toți copiii ar putea învăța fără discriminare și violență.

Convenția cu privire la drepturile copilului stipulează educația în calitate de drept fundamental al fiecărui copil [7]. Educația este crucială pentru dezvoltarea copiilor, formarea personalității fetelor și băieților. Respectiv, instituțiile de învățământ, la toate nivelurile, trebuie să ofere copiilor posibilitatea de a învăța valorile umane, cum ar fi toleranța și respectul, solidaritatea, diversitatea, de a-și forma comportamente non-violente, abilități de management al emoțiilor, de depășire a tensiunilor și de mediere a conflictelor apărute în cadrul, precum și în afara acestora, la nivel de comunitate etc.

În același timp, pentru mulți copii mediul școlar nu oferă siguranță și protecție la modul necesar, în cazul în care aceștia pot fi expuși violenței și hărțurii. Conform datelor studiului UNICEF (2014), la nivel mondial, aproape 1 din 3 elevi cu vârsta între 13 și 15 ani au recunoscut implicarea în una sau mai multe confruntări fizice (bătăi) pe parcursul ultimului an. Totodată, la nivel mondial, aproape 1 din 3 elevi cu vârsta între 13 și 15 ani au relatat experiența de hărțuire (bullying – engl.) în mod regulat. Aproximativ 1 din 3 adolescenți cu vârsta între 11 și 15 ani, din Europa și America de Nord, au recunoscut că au intimidat pe alții în școală, cel puțin o dată în ultimele două luni (în raport cu data realizării studiului) [42]. Datele statistice de mai sus și alte studii în domeniu [43; 44] confirmă gravitatea problemei privind violența și hărțuirea în școală.

Datele Ministerului Educației din Israel (2017) relevă o creștere alarmantă a violenței în școli: în școlile cu predare în limba ebraică se atestă o creștere cu 3% a cazurilor de violență în sălile de clasă, o creștere cu 2% a violenței elevilor față de personal, precum și rate similare de creștere bruscă cu 7% a violenței între elevi în transport spre școală și a violenței sexuale [51].

”Violența școlară” include comportamente agresive și violente comise în școli, pe parcursul activităților școlare și extrașcolare [49]. Comportamentul agresiv nu este pur și simplu reacția la eveniment ce are loc în mediul școlar sau în afara lui, acesta reprezintă, mai degrabă, interpretarea și percepția evenimentului care rezultă în răspuns agresiv. Astfel, fenomenul agresivității în școală trebuie abordat din mai multe perspective (legală, medicală, socială, economică, psihopedagogică, filosofică, socioecologică).

Realitatea pentru milioane de copii este că în instituțiile de învățământ aceștia sunt expuși agresivității și, astfel, copiii nu-și pot revendica drepturile lor generale, inclusiv dreptul la educație. Mai multe studii realizate în diferite țări confirmă impactul negativ al violenței, prin comportamente agresive, asupra capacității copiilor de a frecventa școală, de a învăța în mod eficient pe parcursul perioadei de studii, de a se afla în școală suficient de mult timp pentru a

profita de beneficiile educației [43; 44].

Cadrul legal din Israel, la fel precum și cel din Republica Moldova, include prevederi importante privind protecția copiilor și tinerilor împotriva diferitor forme de violență, inclusiv violența în școală. Astfel, la nivel de Israel, menționăm: The Assistance to Sex Violence Minor Crime Victims' Law No.5769-2008, care stabilește dreptul copiilor victime ale violenței sexuale de a primi asistență imediată în centrul de criză; The Compulsory Education (Physical Violence Reporting Rules) Regulations No.5770-2009, care obligă directorii instituțiilor de învățământ să raporteze în scris orice situație de violență fizică între profesori și elevi ș.a. În Republica Moldova reiterăm existența documentelor relevante precum: Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului, Hotărârea Guvernului nr.434 din 10.06.2014 privind aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pentru anii 2014-2020 ș.a. Prin adoptarea documentelor menționate și a altor politici, statele și-au asumat angajamente să contribuie la dezvoltarea programelor informaționale și educaționale în scop de prevenție, dezvoltarea serviciilor de asistență a victimelor și a structurilor de intervenție în situații de conflicte/ violențe; fortificarea capacităților părinților și ale cadrelor didactice de a face față provocărilor în contextul factorilor de risc; stabilirea și dezvoltarea parteneriatelor dintre școală-familie-comunitate la acest segment ș.a.

În acest sens, reconfirmăm importanța abordării violenței, ca și comportament agresiv, la o etapă cât mai timpurie în viața școlară a copiilor și promovarea educației împotriva violenței, consemnată și prin Rezoluția Adunării Parlamentare a CoE 1803 (2011) ”Educația împotriva violenței în școală” [42].

#### **Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare.**

Fenomenul violenței în școală poate fi abordat din mai multe perspective: legală, socială, psihopedagogică. Din perspectivă legală, fenomenul violenței în școli este reflectat în documente internaționale (Convenția cu privire la drepturile copilului [7], recomandările Consiliului European [40-42] ș.a.) și naționale din Israel și Republica Moldova. Respectiv, tema abordată se realizează la standardele internaționale de prevenire și combatere a oricăror forme de violență în școală, manifestată prin agresivitatea subiecților educaționali.

Violența în școală ca fenomen social/ socioecologic a fost cercetată de autori, precum: Astor, Benbenishty, & Estrada, 2009 [28]; Pitner, Astor & Benbenishty, 2015 [39]; Benbenishty R. & Astor R.A. (2005) [33].

Agresivitatea ca manifestare a atitudinilor și comportamentelor ostile este obiectul cercetărilor realizate de: Ferris & Grisso (agresivitatea adecvată/distructivă) [apud 37]; Jianghong Liu (conceptul de agresivitate) [37]; Brennan, Mednick, & Hodgins, 2000; Hodgins & Grunau, 1988; Shelton, 2001; Citrome & Volavka, 2001; Pihl & Peterson [apud 37] ș.a. care au explorat relația dintre agresivitate și bolile mintale. Freud și Lorenz [12] au susținut că comportamentul

agresiv este înăscut; alții au sugerat că este un comportament învățat: Conger, Neppl, Kim & Scaramella [48]; Huesmann, Moise-Titus, Podolski & Eron [50]). Ghodsian-Carpey & Baker; Raine [apud 37] – orientați spre abordarea mixtă bio-mediu a comportamentului agresiv ș.a.

Blustein, Ellis [apud 9] invocă termenul de comportament "agresiv" pozitiv versus negativ. Coie J.D., Dodge K.A., Terry R. & Wright V. abordează agresivitatea băieților în grupul semenilor [34]. Agresivitatea în raport cu comportamentele copiilor și adolescenților este abordată de mai mulți autori: Gupta; Romi & Itskowitz [apud 18]; Bandura [31; 30; 32]; Atkins et al. [29]; Hudley C., Britsch B., Wakefield T., Demorat M. & Cho S. [36]. Gordon Capp, Hadass Moore, Ronald Pitner, Aidyn Iachini, Ruth Berkowitz, Ron Avi Astor and Rami Benbenishty [47], Widom C.S. and Brzustowicz L.M. [45] analizează "ciclul violenței": abuzul și neglijarea în copilărie, genotipul, riscurile de violență și comportament antisocial.

În Israel, diverse aspecte ale agresivității și violenței în școală au fost abordate de: Astor R.A., Capp G., Moore H. & Benbenishty R. [27]; Benvenisti R., Khoury-Kasabari M. & Astor [23]; Benvenisti R., Astor R.A. & Marche [22]; Rolider E., Ohayon M., Sandler L. & Green K. [24] ș.a. În publicațiile lui Ali Abu Ria este explorat contextul agresivității/ violenței școlare în Israel și în Republica Moldova [1-6; 25; 26]. Zeira A., Astor R.A. & Benbenishty R. [46] au studiat percepțiile profesorilor din Homeroom asupra violenței în școală ș.a.

Analizând situația în domeniu în Republica Moldova, constatăm realizarea mai multor cercetări și publicații cu referire la agresivitatea/ violența în școli, după cum urmează: Bodrug-Lungu V. ș.a. [19] (răspunsul statului la violența/ agresivitatea în școală); Petruți D., Popescu D. (manifestarea/ percepții ale comportamentelor agresive în școală) [21]; Leșco G. ș.a. [20] (aspectele de sănătate legate de violență, inclusiv în școală). Studiu experimental al agresivității la elevii din ciclul primar a fost realizat de Racu Iu., Gangan T. [16]. Racu Iu., Marcu E. au explorat diferențele de gen în agresivitate la școlari [17]. Losîi E. abordează specificul manifestării și modalități de diminuare a comportamentului agresiv la preadolescenți [13]. Groza (Verdeș) A. studiază agresivitatea și stilurile de comunicare la preadolescenți [11].

În arealul de cercetare am identificat și alte lucrări, realizate în România, care ne-au ghidat parțial în cercetarea noastră: Constantinescu M., Constantinescu C. [35], Dârjan I., Luștea A., Muntean A., Circu C., ~~(2009)~~ [8], Golea N. [10]; Neamțu C. [15] ș.a.

Constatăm că, în pofida multiplelor cercetări asupra fenomenului violenței în școli, problema privind manifestarea agresivității băieților și fetelor în școală, în contexte specifice socioculturale, rămâne extrem de actuală. Astfel, contextul școlilor cu limba de studii arabă în Israel este mai puțin studiat comparativ cu al celor cu limba de studii ebraică. Menționăm conexiunea dintre agresivitatea în școală și abandonul școlar în școlile arabe, determinată de Murad T. [14] și alți autori. Este imperativ să se înțeleagă etiologia și factorii de risc care contribuie

la comportamentele agresive ale elevilor. La fel de importantă este identificarea, elaborarea și implementarea eficientă a strategiilor de educație specifice axate pe reducerea agresivității.

Astfel, premisele și contradicțiile care au fost menționate în acest context au stat la baza formulării **problemei cercetării**: care sunt reperatele teoretice și metodologice ale diminuării agresivității adolescentelor și adolescenților liceeni arabi din școlile din Israel, dat fiind persistența violenței în școli, care afectează eficiența procesului educațional, dar și capacitățile de relaționare ale liceenilor?

**Scopul cercetării** constă în fundamentarea teoretică și metodologică a diminuării agresivității la adolescentele și adolescenții liceeni arabi din școlile din Israel.

**Ipoteza cercetării**: diminuarea agresivității la liceenii arabi din școlile din Israel va fi eficientă dacă se va realiza conform Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni bazat pe:

- întemeierea fundamentelor teoretice autentice ale diminuării agresivității la liceeni;
- valorificarea Programului formativ "Eu pot alege", axat pe sporirea abilităților de relaționare și comunicare non-violentă/constructivă, formarea stimei de sine adecvate, diminuarea stereotipurilor de gen, pe managementul emoțiilor;
- explorarea factorilor predictivi agresivității la adolescentele și adolescenții liceeni arabi;
- explorarea condițiilor și premiselor psihopedagogice de diminuare a agresivității la adolescentele și adolescenții liceeni arabi;
- corelarea mai multor factori, instrumente, principii și forme de educație, strategii operaționale și metode de parteneriat educațional.

#### **Obiectivele cercetării:**

1. Analiza esenței conceptelor de agresivitate, violență în sistemul de învățământ și a evoluției acestora în contextul transformărilor sociale contemporane ce au loc, în special în Israel.
2. Identificarea teoriilor explicative ale fenomenului agresivității la liceeni.
3. Studierea corelațiilor dintre agresivitate și stima de sine la adolescentele și adolescenții liceeni arabi din Israel.
4. Explorarea experiențelor internaționale de prevenire și diminuare a agresivității la elevi, în special în Israel și în Republica Moldova.
5. Determinarea condițiilor și premiselor psihopedagogice ale diminuării agresivității la liceenii arabi din Israel.
6. Conceptualizarea și validarea Modelului Pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni.

**Metodologia cercetării științifice** a inclus *metode teoretice*: documentarea științifică, analiza și sinteza teoretică, analiza tipologică, comparația, generalizarea și sistematizarea; *metode empirice*: chestionarea (Chestionarul „Stima de sine” de Posenberg), Chestionarul privind nivelul

de agresivitate (Buss & Perry); testarea (Testul stilurilor de conflictualitate de Thomas Kilmann); realizarea experimentului psihopedagogic (de constatare, de formare, de control); *metode statistico-matematice* (prelucrarea statistică a datelor) care au sprijinit demersul de interpretare a rezultatelor obținute.

**Noutatea și originalitatea științifică a cercetării** este obiectivată de:

- Fundamentarea teoretică autentică a diminuării agresivității și a formării comportamentelor non-agresive la liceeni, actualizate și extinse în contextul național specific din Israel;
- Elaborarea:
  - Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceenii arabi din Israel;
  - Programului formativ „Eu pot alege!” (“I can choose!”);
  - Instrumentelor pedagogice care elucidează abordările teoretice și teoriile explicative cu referire la fenomenul agresivității, la fel și strategiile operaționale, premisele și condițiile psihopedagogice adecvate, sistemul de principii;
  - Matricei indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor.

**Problema științifică importantă soluționată în cercetare** constă în elaborarea reperelor teoretice și metodologice structurate în Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni, prin implementarea căruia asigurându-se diminuarea agresivității la liceenii arabi din Israel, confirmată prin optimizarea capacităților de relaționare ale liceenilor, dar și prin învățarea lor mai eficientă.

**Semnificația teoretică a cercetării** rezidă în:

- Analiza, precizarea și delimitarea conceptelor de bază: agresivitate, agresiune, violență în școală, stimă de sine;
- Redefinirea conceptului de comportament non-agresiv;
- Explorarea unor noi concepte în context școlar, precum celui de ”masculinitate toxică”, abordarea gender transformativă, a rezistenței/ rezilienței ș.a.;
- Evidențierea condițiilor psihopedagogice de diminuare a agresivității la adolescentele și adolescenții liceeni arabi din Israel;
- Conceptualizarea Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni;
- Fundamentarea teoretică și practică a Programului formativ „Eu pot alege!” (“I can choose!”).

**Valoarea aplicativă a lucrării:** Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni reprezintă un demers validat prin experiment, care s-a dovedit a fi util pentru optimizarea activităților instructiv-educative din mediul școlar. Instrumentele și Matricea indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor, elaborate în cadrul cercetării, în același rând rezultatele cercetării pot fi utile cadrelor didactice, managerilor școlari, părinților. Recomandările practice pot



fi valorificate în procesul de formare inițială și continuă a cadrelor didactice din Israel, care activează în sectorul arab.

**Aprobarea rezultatelor științifice.** Tezele fundamentale ale investigației și concluziile formulate în procesul ei sunt reflectate în articole științifice și în comunicări susținute în cadrul manifestărilor științifice naționale și internaționale: Conferinței Științifice cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 9-10 noiembrie, 2017, USM, Chișinău; Conferinței științifice internaționale ”Învățământul superior: valențe și oportunități educaționale de cercetare și transfer inovațional”, organizată cu prilejul aniversării a 70 ani de la formarea Universității de Stat din Moldova, 28-29 septembrie, 2016, Chișinău; Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională ”Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, 26 octombrie 2018, Universitatea Pedagogică de Stat ”Ion Creangă”, Chișinău; International Conference of Applied Psychology „Current Affairs and Perspectives in Psychological Research”, November 29-30, 2018, Moldova State University.

**Implementarea rezultatelor științifice:** rezultatele cercetării au fost validate în cadrul activităților didactice cu elevii care se confruntă cu agresivitatea în școli în sectorul arab din Israel, precum și în cadrul consultărilor cu cadrele didactice din școala în care activează și cu părinții copiilor participanți la programul de instruire. Acestea și-au găsit reflectare în publicațiile științifice ale autorului, fiind prezentate și în cadrul diverselor conferințe la care a participat.

**Publicații la tema tezei.** Unele repere conceptuale și praxiologice privind diminuarea agresivității la liceenii arabi din școlile din Israel au fost reflectate în 8 lucrări științifice, dintre care 4 au fost publicate în reviste de specialitate și 4 în volume cu materiale prezentate la conferințe.

**Volumul și structura tezei.** Teza conține: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (159 surse), 11 anexe. În total conține 130 de pagini text de bază, 25 figuri și 19 tabele.

**Cuvinte-cheie:** agresivitate, violență, stimă de sine, non-violență, abordare bazată pe drepturile copilului, educație, factori de risc, violență școlară, principia, abordare transformativă gender, masculinitate toxică, cadru școlar.

## CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt argumentate actualitatea și importanța temei de cercetare, este formulată problema cercetării și propuse modalități de soluționare, sunt precizate scopul și obiectivele, reperele epistemologice ale cercetării, este indicată valoarea științifică și aplicativă a cercetării, care confirmă teoretic și metodologic noutatea științifică a investigației.

**Capitolul 1, Dimensiuni teoretice ale diminuării fenomenului agresivității la liceeni,** are un caracter descriptiv și sintetic. Scopul acestui capitol rezidă în analiza teoretico-conceptuală a problemei cercetate, accentul fiind pus pe abordarea din diverse perspective a fenomenului agresivității. Problema diminuării agresivității la liceeni, investigată din perspectivă pedagogică, psihologică, filosofică, sociologică în contextul transformărilor sociale, inclusiv caracteristice statului Israel, a asigurat precizarea și delimitarea semnificațiilor, a aspectelor specifice și a procesului de transformare a manifestărilor agresivității; determinarea relației dintre stima de sine și agresivitatea din perspectivă de gen.

Precizând esența conceptelor de bază, propunem redefinirea agresivității în raport cu sistemul educational: *agresivitatea reprezintă manifestarea acțiunilor prin pedepse fizice, hărțuire și denegrare psihoemoțională, aplicate între elevi, între elevi și personalul școlii și persoane terțe, în cadrul și în preajma instituției de învățământ, care aduc prejudicii și suferințe psihoemoționale, morale, fizice, educaționale persoanelor atacate.* Prejudiciile educaționale, în acest sens, vizează diminuarea dorinței elevilor de a frecventa școala și a capacității lor de învățare.

Acest subiect reprezintă o parte integrantă a politicilor educaționale, dar și de asistență socială și de consiliere cu intervenția diferitor structuri multidisciplinare, dat fiind că se află în vizorul structurilor internaționale precum Consiliul Europei, UNESCO, UNICEF ș.a. Politicile naționale, inclusiv ale Israelului, care se raliază la standardele internaționale, au angajamente importante la capitolul asigurarea drepturilor copiilor și tinerilor la viață fără agresiuni/violență.

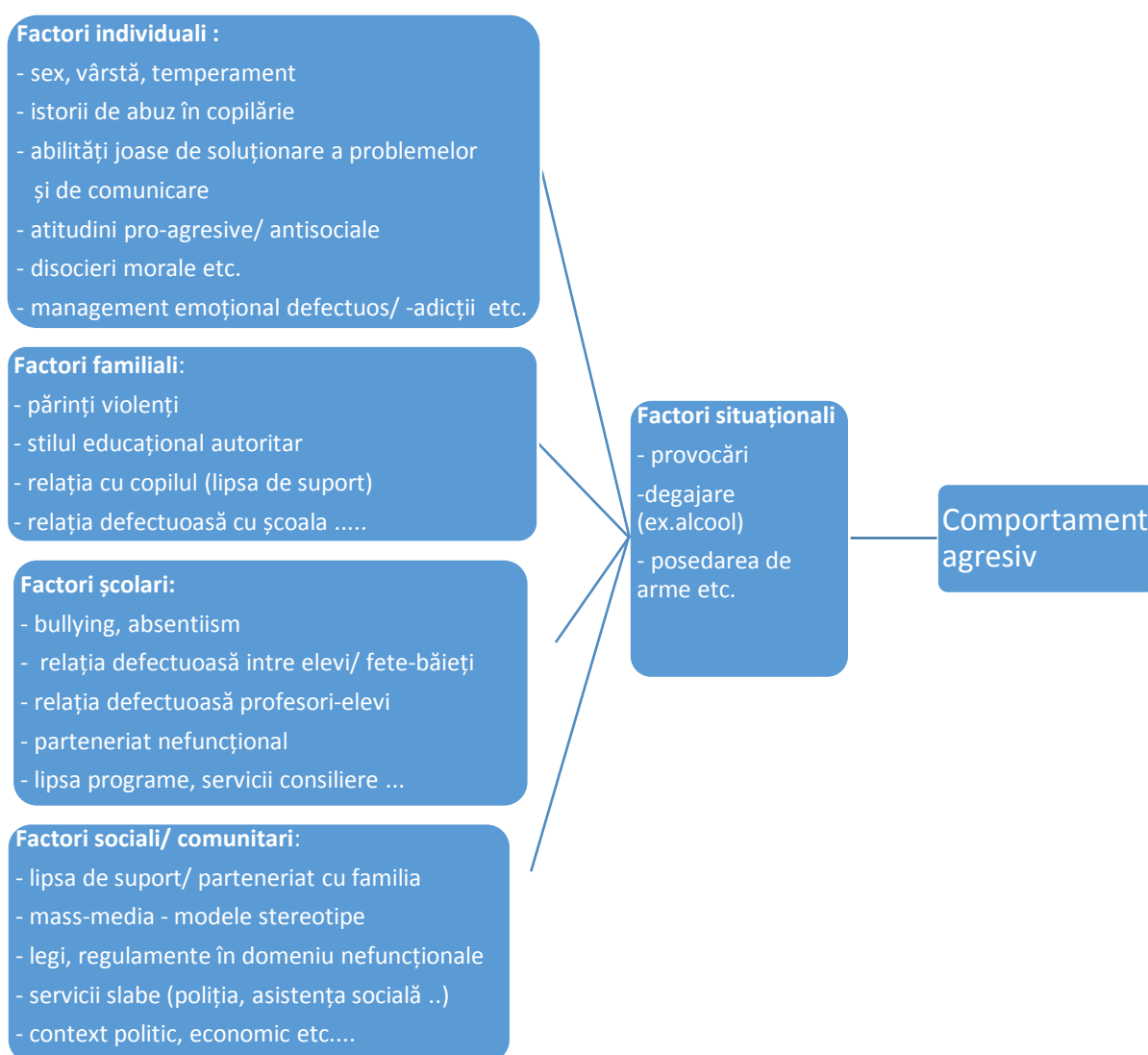
Corelarea abordărilor științifice, a tendințelor în interpretarea agresivității în raport cu stima de sine, ne-a orientat spre structurarea acestora, stabilirea aspectelor esențiale ale posibilelor intervenții. Astfel, au fost elaborate unele instrumente teoretice, structurate în 2 tabele care elucidează abordările teoretice și teoriile explicative cu referire la fenomenul agresivității, care vor sta la baza elaborării ulterioare a Modelului pedagogic de diminuare a agresivității adolescenților.

În baza standardelor internaționale am dedus importanța strategiilor educaționale focusate pe dezvoltarea comportamentelor non-agresive/ non-violente ale tinerilor, luarea în considerare a specificului necesităților fetelor și băieților, dar și a contextului sociocultural și familial ș.a.

**Capitolul 2, Cadrul metodologic al diminuării agresivității la liceeni,** cuprinde premisele și condițiile psihopedagogice de diminuare a agresivității la liceenii arabi. Acestea au fost structurate în instrumente pedagogice ce cuprind strategii operaționale, principii, condiții

interne și condiții externe, obiectivate în factori determinanți, care servesc drept coordonate de ghidare a liceenilor în procesul de schimbare a atitudinilor și comportamentelor în vederea diminuării agresivității. Analiza comparativă a situației în domeniu în Israel și în Republica Moldova a oferit repere importante pentru selectarea strategiilor de intervenție în cadrul experimentului pedagogic.

Astfel, fenomenul agresivității tinerilor, inclusiv în contextul școlar, este unul multiaspectual. Analiza acestuia prin prisma factorilor determinanți oferă o platformă mai largă pentru înțelegerea fenomenului. Printre factorii determinanți/ de risc se înscriu: factorii de ordin individual, familial, școlar, comunitar, sociopolitic (Figura 2.1.).



**Fig. 2.1. Factorii de risc și factorii de protecție**

În baza analizei reperelor teoretice și a datelor statistice, a determinării premiselor psihopedagogice ale diminuării agresivității au fost propuse strategii operaționale de diminuare a agresivității adolescenților în școală, precum urmează (Tabel 2.1.):

**Tabelul 2.1. Strategii operaționale de diminuare a agresivității adolescenților în școală**

Nr. crt.	Strategia de bază aplicată	Descrierea conținutului strategiilor operaționale
1.	Strategia de tip observațional	Se manifestă printr-o activitate de observare atentă, înțelegere și analiză a conduitei elevului/ elevei
2.	Strategia centrată pe deconstruirea modelelor comportamentale stereotipe	Activități de analiză și reflecții asupra modelelor tradiționale de "macio" pentru băieți și a docilității fetelor (avantaje și dezavantaje)
3.	Strategii de dezvoltare a stimei de sine	Activități de analiză și reflecții asupra componentelor stimei de sine, stării de bine și factorilor/ situațiilor care le afectează; stima de sine înaltă, joasă, adecvată
4.	Strategii de rezolvare a conflictelor interioare	Reflecții asupra aspectelor cognitive și comportamentale ale persoanelor implicate în diverse situații de violență cu scopul determinării cauzelor, contextului agresivității și a situațiilor de eficientizare a condiției acestora.
5.	Strategii de rezolvare a conflictelor interpersonale	Discuții și reflecții asupra aspectelor cognitive și comportamentale ale persoanelor implicate în diverse situații de violență cu scopul determinării cauzelor, contextului agresivității și a situațiilor de eficientizare a condiției acestora.
6.	Strategia re/ modelării cognitiv-atitudinale	Activități prin intermediul cărora se intenționează modelarea/ remodelarea cognițiilor greșite, a convingerilor și concepțiilor pro-agresive, antisociale ale adolescenților prin utilizarea unor procedee, pecum: promovarea modelelor pozitive, analiza, sugestia, exemplul personal, argumentarea etc.
7.	Strategia întocmirii listei de probleme – soluții	Acțiuni prin intermediul cărora profesorul solicită elevilor elaborarea unei liste de probleme cu care aceștia se confruntă în școală. Ea poate conține dificultăți educaționale, relaționale, comportamentale. Totodată, la fiecare problemă se identifică și soluții, oferindu-le perspectiva pozitivă că acestea pot fi soluționate.
8.	Strategia acceptării necondiționate/ a diversității	Reflecții, discuții, jocuri asupra percepției realității așa cum este, după principiul: nu acționăm asupra realității obiective, ci asupra realității subiective; asupra modului de gândire, atitudinilor eronate și asupra comportamentului altora. Dar se acceptă diversitatea atitudinilor și comportamentelor pro-sociale, non-agresive etc.
9.	Strategia realizării proiectelor comunitare în grupuri mixte	Acțiuni prin intermediul cărora fetele și băieții în grupuri mixte realizează activități comunitare, astfel învățând să colaboreze și să dezvolte parteneriate sociale și de gen, să-și dezvolte empatia și suportul etc.

10.	Strategii de sprijinire a familiei în comunicarea cu adolescentul	Discuții prin intermediul cărora părinții sunt orientați în luarea unor decizii de comun acord cu adolescentul, susținerea acestuia în situații dificile etc.
-----	---	---

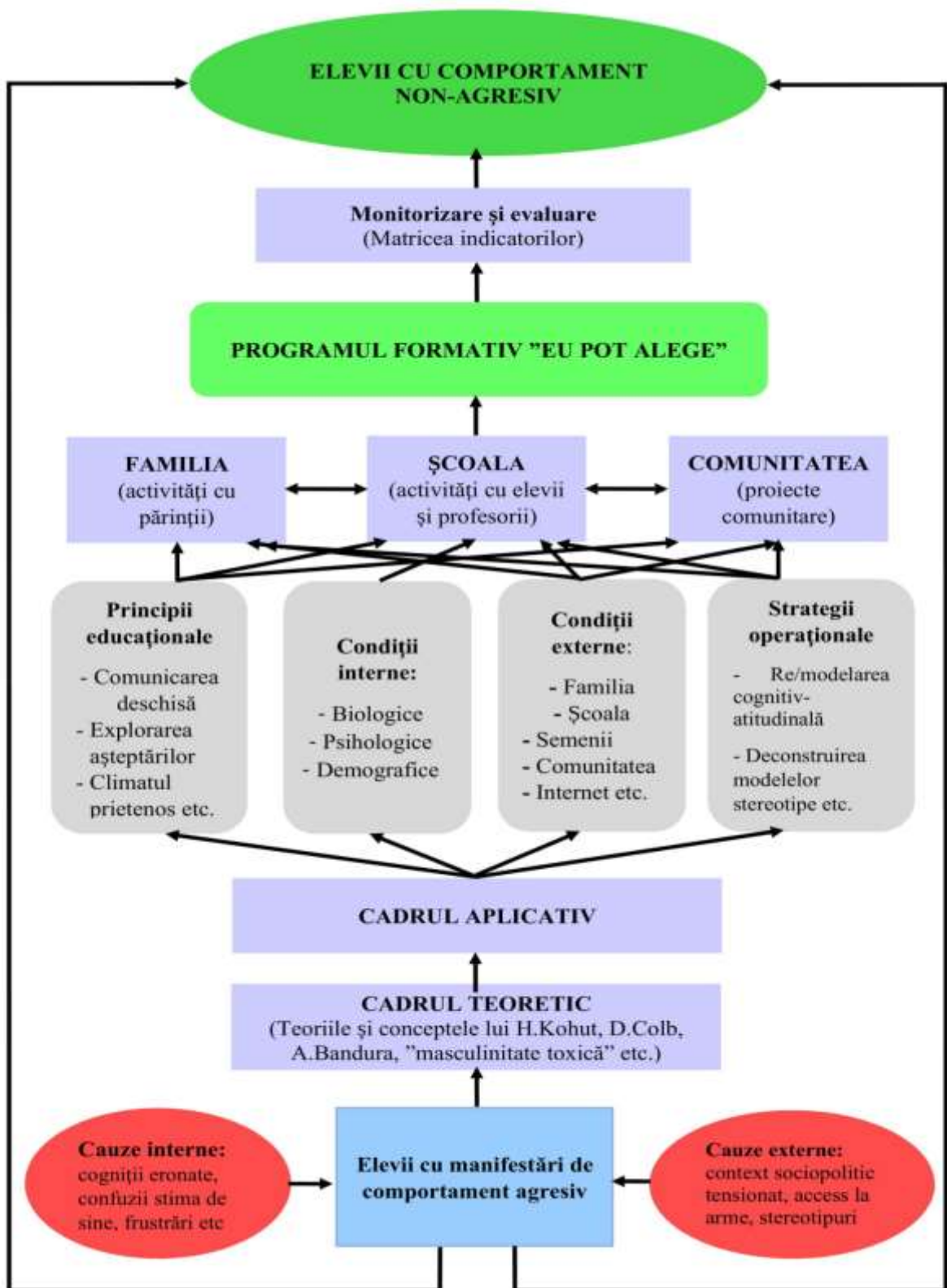
Datele statistice menționate anterior, dar și analiza modelelor existente în prevenirea agresivității și violenței elevilor în școală, ne-au condus la necesitatea elaborării unui model pedagogic și program formativ de diminuare a agresivității elevilor în școală. Reperetele teoretice studiate, analizate și determinate, cadrul metodologic stabilit au permis să identificăm specificul și posibilitățile de diminuare a agresivității elevilor în școală.

Astfel, în contextul principiilor pedagogice generale, am formulat câteva principii care sunt recomandate ca reperi metodologici în cadrul procesului de instruire la subiectul de referință:

- *Respectarea particularităților de vârstă, centrată pe cunoașterea și valorificarea adecvată a dezvoltării proceselor psihice cognitive și a specificului crizelor de vârstă;*
- *Comunicarea deschisă cu elevii – contactul direct cu aceștia, menținerea contactului vizual, o atitudine de încurajare pentru schimbare sunt elemente importante în crearea unor canale de comunicare deschisă care să susțină procesul de învățare/ schimbare orientată spre adoptarea comportamentelor non-agresive/ non-violente;*
- *Explorarea așteptărilor elevilor – permite recunoașterea, pe de o parte, a importanței acestora în calitate de actori activi în procesul de învățare/ schimbare, informându-i și pe ei în acest sens și, pe de altă parte, indică aria de extindere a informațiilor care vor fi transmise;*
- *Stabilirea unui climat de lucru bazat pe încredere, colaborare, acceptare și non-discriminare, dar critic;*
- *Aprecierea dată fiecărui elev și implicarea celor din jur în procesul de învățare/ schimbare, orientat spre adoptarea comportamentelor non-agresive/ nonviolente; recunoașterea elevilor în calitate de ”resursă” și ghidarea procesului prin care aceștia fac schimb de informații și învață unii de la ceilalți având ca bază activitățile pregătite pentru sesiunile de instruire;*
- *Valorificarea colaborării și cooperării eforturilor actorilor implicați în câmpul socio-educativ (elevi, profesori, părinți, psihologi, manageri, etc.).*

În același timp, în contextul standardelor internaționale și necesităților naționale, atenție specială necesită a fi acordată valorificării parteneriatului școală – familia – elev – comunitatea.

Reperetele teoretico-metodologice au furnizat suficiente dovezi științifice pentru elaborarea instrumentului pedagogic central – Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni.



**Fig. 2.2. Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni**

Figura 2.2. reflectă **Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni**. *Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni* reprezintă elementul mediator între teorie și practică, fiind conceput ca o reprezentare a corelării componentelor pedagogice de bază în vederea

diminuării agresivității la liceeni prin intermediul Programului formativ; explorarea factorilor predictivi agresivității fetelor și băieților; internalizarea valorilor; corelarea mai multor factori, principii și forme de educație, strategii și metode de parteneriat educațional.

În baza analizei diverselor programe de educație non-violentă/ formarea atitudinilor non-violente, a fost propus designul Programului formativ ”Eu pot alege!”, având unul dintre punctele de reper filosofia Programului american de reabilitare a abuzatorilor familiari Duluth. Menționăm că pentru denumirea programului mai multe propuneri au fost sugerate de elevi în cadrul discuțiilor premergătoare experimentului pedagogic.

**Programul formativ ”Eu pot alege!”** este axat pe sporirea abilităților de relaționare și comunicare non-violentă/ constructivă, formarea stimei de sine adecvate, diminuarea stereotipurilor de gen, managementul emoțiilor, având ca finalitate diminuarea agresivității la liceenii arabi din Israel, care poate fi confirmată prin optimizarea capacităților de relaționare ale liceenilor, încurajarea învățării mai eficiente a elevilor.

Programul formativ ”Eu pot alege!” a fost constituit din 8 module, cu ședințe cu frecvența de o dată pe săptămână și cu durata de 1 oră (60 min). Scopul Programului formativ (de intervenție psihopedagogică) constă în formarea abilităților de relaționare interpersonală la liceenii arabi în vederea diminuării agresivității. Acesta se bazează și pe explorarea componentelor trainingului psihosocial. Designul elucidează componentele de instruire orientate spre schimbarea comportamentului agresiv în non-agresiv (Tabelul 2.2.).

**Tabelul 2.2. Designul Programului formativ ”Eu pot alege!”**

Nr. crt.	Modul	Sedințe	Nr. ședințe	Instrumente
	<i>Pre-test</i>			<i>Chestionare</i>
I.	Regulile școlare și norme comportamentale	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Ce este școala pentru mine?</li> <li>2. Regulile școlare: ce mă bucură <i>versus</i> ce a-și vrea să schimb</li> <li>3. Modelul școlii prietenoase elevilor.</li> <li>4. Norme comportamentale</li> </ol>	3	Lucrul în grup Brainstorming Studii de caz Film
II.	Agresivitatea și violența	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Agresivitatea: ce este, care este impactul – pozitiv sau negativ?</li> <li>2. Violența: Ce este, formele, impactul</li> <li>3. Factorii de risc</li> <li>4. Cercul violenței</li> </ol>	4	Prezentare PPP Film Studii de caz Testul Thomas/ online
III.	Emoțiile și stima de sine	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Cine sunt eu?</li> <li>2. Eu și prietenii mei</li> </ol>	4	Test de 20 itemi ”Cine sunt eu”

		3. Respectul 4. Responsabilitatea		Cercul stimei de sine Termometrul emoțiilor
IV.	Negocierea și corectitudinea	1. Ce sunt conflictele/ de ce 2. Cum soluționăm conflictele 3. Capacitatea de a spune <i>Nu</i> 4. Managementul emoțiilor	4	Simulare Joc de rol Studii de caz Video
V.	Rolurile bărbaților și ale femeilor în societate/ familie	1. Imaginile ideale ale bărbaților și femeilor 2. Repartizarea rolurilor de gen în viața socială și de familie 3. Stereotipurile de gen 4. 4. Egalitate <i>versus</i> inegalitate	4	Joc de rol etc. Exerciții ”Avantaje” vs Dezavantaje” de a fi femeie/ bărbat Întâlniri cu personalități
VI.	Încredere și susținere în școală/familie	1. Încredere <i>versus</i> izolare/ intimidare 2. Cum obținem încrederea 3. Prietenia	3	”Copacul” ”Oglinda” Video Simulări
VII.	Eu – familia – școala – comunitatea	1. Valorile mele <i>versus</i> valorile familiei <i>versus</i> valorile școlii 2. Relațiile cu familia/ normele de conduită 3. Managementul emoțiilor	3	Scala valorilor Teste proiective Proiect comunitar
VIII.	Modele alternative agresivității	1. Profilurile persoanei agresive <i>versus</i> non-agresive <i>versus</i> asertive 2. Putere și control <i>versus</i> egalitate 3. Drumul spre modele pozitive	3	Profiluri Studii de caz Filme Joc de rol
IX.	Evaluare individuală Evaluare în grup		2	Chestionare Prezentare proiecte de grup

*Programul formativ ”Eu pot alege!”*, condițiile psihopedagogice și factorii de risc, principiile și Matricea indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor, constituie componente importante ale cadrului metodologic, care reprezintă fundamentul acțional aplicativ al eficientizării procesului vizat.

**Capitolul 3, Demers experimental privind diminuarea agresivității la liceenii arabi din Israel** elucidează designul experimentului pedagogic cu toate cele trei etape: de constatare, de



formare și verificare a rezultatelor.

La etapa de constatare a experimentului, ne-am propus drept scop de a stabili particularitățile relațiilor interpersonale și manifestările de agresivitate la liceenii arabi în condițiile sociopolitice tensionate din Israel. Întru realizarea acestui scop au fost înaintate următoarele obiective de lucru:

1. Determinarea relației dintre stima de sine și agresivitatea elevilor;
2. Identificarea specificului de gen în relația dintre stima de sine și agresivitatea elevilor;
3. Determinarea stilurilor de conflictualitate la liceeni (din perspectiva de gen).

Lotul experimental a fost constituit din 60 liceeni: 30 fete și 30 băieți.

Respectiv, s-a constatat că băieții demonstrează abordări mai conflictogene, fapt ce poate servi drept sursă de agresivitate. Menționăm specificul religios cultural în acest sens, când bărbații sunt orientați să fie hotărâți, puternici, competitivi, pe când fetele – să se acomodeze, să se conformeze situațiilor de viață, să fie în spatele bărbaților.

Rezultatele explorării relației dintre agresivitate și stima de sine obținute sunt semnificative, ceea ce confirmă că nivelul stimei de sine influențează la manifestarea agresivității fizice, verbale, furiei și ostilității. Se observă că la toate componentele agresivității sunt diferențe semnificative din perspectiva de gen, adică băieții sunt mai agresivi, furioși, ostili comparativ cu fetele. Există o diferență semnificativă între elevii de sex masculin și de sex feminin: cu referire la stima de sine, băieții au înregistrat un scor semnificativ al stimei de sine în comparație cu fetele. Băieții liceeni au obținut un punctaj semnificativ mai mare cu referire la dimensiunile agresivitate fizică, agresivitate verbală, furie și ostilitate comparativ cu fetele.

Aceste rezultate, de fapt, confirmă unele supoziții cu referire la tendințele de manifestare la băieții arabi a unui nivel mai evidențiat de agresivitate, determinat atât de modelele socioculturale, cât și de contextul social (conflictul armat).

În scopul ameliorării dificultăților cu care se confruntă liceenii investigați cu referire la relațiile lor interpersonale în cadrul instituțiilor de învățământ, am recurs la organizarea și desfășurarea experimentului formativ. La etapa de implementare a *Programului formativ "Eu pot alege!"* au fost explorate componentele modelului (Figura 2.2).

În Tabelul 3.1. sunt reflectate rezultatele pre- și post- program în plan comparativ, demonstrând evident evoluție pozitivă cu privire la stilurile de conflict.

**Tabel 3.1. Rezultate combinate cu privire la stilurile de conflict**

Stilul abordat	Băieți		Fete	
	<i>Pre-test</i>	<i>Post-test</i>	<i>Pre-test</i>	<i>Post-test</i>
Competiție	42%	25%	5%	10%
Colaborare	8%	42%	10%	30%
Compromis	17%	17%	30%	30%
Evitare	25%	8%	25%	20%
Acomodare	8%	8%	30%	10%

După cum observăm, în pofida faptului că băieții mai sunt orientați spre competiție, abordarea acestui stil s-a redus de la 42% la 25%. Totodată, a crescut semnificativ alegerea stilului de colaborare de la 8% la 42%, ceea ce reprezintă un progres semnificativ. Putem deduce că, urmare a activităților realizate, băieții au învățat să-și tempereze ambițiile, să gestioneze emoțiile agresive, să dezvolte relații de colaborare. Orientarea spre compromis și acomodare a rămas la același nivel, dar orientarea spre evitarea conflictului a scăzut semnificativ – de la 25% la 7%. Reiterăm faptul că în contextul prezentei cercetări (în raport cu contextul social de conflict pronunțat la nivel de țară), această variabilă trebuie abordată cu mare atenție.

În rezultatul programului formativ, atestăm schimbări semnificative în rândul fetelor: astfel, a crescut nuanțat alegerea stilului de colaborare – de la 10% la 30%, ceea ce reprezintă un progres însemnat. La fel, putem deduce că, urmare a activităților realizate, fetele au învățat să-și promoveze pozițiile, să fie auzite, să gestioneze pozitiv emoțiile, să dezvolte relații de colaborare. A crescut orientarea spre competiție: de la 5% la 10%, fetele demonstrând o încredere mai mare în sine. Orientarea spre compromis nu s-a modificat, fiind, posibil, o variantă mai acceptată pentru fete, dar și o strategie de reziliență în relațiile deloc ușoare dominate de băieți.

Menționăm reducerea evitării și o schimbare semnificativă cu referire la acomodare. Astfel, acomodarea s-a diminuat de la 30% la 10%, schimbarea fiind explicată prin creșterea abilității fetelor de a fi mai active în relații interpersonale cu semenii, de a merge pe filiera colaborării.

Respectiv, concluzionăm că implementarea activităților și instrumentelor propuse în programul formativ poate contribui la reducerea stărilor conflictuale și la abordarea constructivă a acestora. Avantajele abordării vizate rezidă în descoperirea soluțiilor optime, în îmbunătățirea și consolidarea relațiilor.

Prin aplicarea repetată a testului Rosenberg și a testului Buss & Perry am obținut rezultatele la variabilele stima de sine și agresivitatea la fete și băieți, în urma realizării programului formativ (Tabelul 3.2.).

**Tabelul 3.2. Prezentarea valorilor medii ale stimei de sine și agresivității,  
etapa pre- curs și post- curs**

<b>Variabile</b>	<b>Grup</b>	<b>pre- curs</b>	<b>post- curs</b>
Stima de sine	Băieți	20,01	17,56
	Fete	18,03	20,14
Agresivitatea fizică	Băieți	26,78	23,45
	Fete	24,21	23,76
Agresivitatea verbală	Băieți	26,02	24,34
	Fete	23,42	22,56
Furie	Băieți	28,94	24,25
	Fete	26,72	23,86
Ostilitate	Băieți	32,25	28,55
	Fete	29,64	26,23

În concluzie, menționăm că rezultatele s-au îmbunătățit:

- la băieți – stima de sine devine mai adecvată și scade treptat nivelul de agresivitate;
- la fete – crește stima de sine și scade treptat nivelul de agresivitate.

Constatăm rezultate pozitive atât în raport cu fetele, cât și în raport cu băieții. Astfel, în cadrul programului și băieții și fetele au putut să-și exploreze stima de sine, încercând să găsească anumite limite de confort intern. La băieți observăm o trecere de la stima de sine înaltă (demonstrativă) spre una mai adecvată, care nu necesită eforturi de impunere și autoafirmare la limita agresivității. La fete observăm o inversare a tendințelor: creșterea stimei de sine, fapt ce denotă o schimbare pozitivă, fetele prinzând curaj să discute, să se afirme normal, fără eforturi, la limita agresivității.

În baza rezultatelor experimentului pedagogic formativ, concluzionăm schimbări evidente pozitive la băieți și la fete în ce privește stima de sine, relaționare mai prietenoasă, luarea deciziilor adecvate și managementul emoțiilor – fapt reflectat în schimbarea stilurilor de soluționare a conflictelor, în diminuarea manifestării agresivității.

Totodată, reiterând prioritar lucrul cu elevii, menționăm realizarea în paralel a unor activități în formă de întâlniri informative cu profesorii și cu unii manageri școlari. În timpul acestor întâlniri profesorii erau informați cu privire la activitățile realizate, dar și la specificul lucrului cu adolescenții și adolescentele. Noi nu am urmărit în mod special producerea de schimbări la nivelul comportamentelor profesorilor.

În același timp, la finele experimentului pedagogic cu copiii constatăm unele tendințe pozitive la nivel de școală. Mai mult decât atât, s-a intensificat prezența fizică și emoțională a adulților în funcționarea unității de învățământ și de supraveghere în timpul zilei de școală. De asemenea, subiectul prevenirea agresivității și violenței este încorporat în discuțiile profesorilor cu

părinții și cu elevii, în cadrul unor activități la nivel de instituție. Ca parte a planului național, școală cartografiază resursele și problemele legate de violență pentru a dezvolta un răspuns adaptat la nevoile elevilor în mod individual și de grup, inclusiv prin orientare și educație parentală.

În vederea verificării eficienței rezultatelor implementării programului formativ, am recurs la *etapa de control* a experimentului pedagogic. Datele demonstrează diferențe semnificative în abordarea stilurilor de conflictualitate ale băieților din grupul de control (GC) și ale celor din grupul experimental (GE), băieții din grupul experimental demonstrând într-o măsură mai mare orientare spre colaborare comparativ cu cei din grupul de control.

Datele demonstrează diferențe semnificative în abordarea stilurilor de conflictualitate ale fetelor din GC și ale celor din GE, fetele din grupul experimental demonstrând într-o măsură mai mare orientare spre colaborare și competiție (ca realizare pozitivă) comparativ cu cele din grupul de control. Astfel, constatăm schimbări pozitive la liceeni în urma participării la programul formativ.

În vederea verificării constatărilor anterioare, dar și valorificării unor variabile/ indicatori, am elaborat Matricea indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor, care a fost propusă pentru completare atât participanților la program, cât și părinților acestora. Rezultatele sunt elucidate în Tabelul 3.3.

**Tabel 3.3. Matricea indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor (elevi)%**

Nr. crt.	Indicatori	1 (joasă)		2 (bună)	
		<i>pre- curs</i>	<i>post- curs</i>	<i>pre- curs</i>	<i>post- curs</i>
1.	Dorința de a merge la școală	52,9	25,9	47,1	74,1
2.	Situația la învățătură	74,1	36,7	25,9	63,3
3.	Comunicarea cu semenii	75,1	25,0	24,9	75,0
4.	Comunicarea fete/băieți	75,1	45,2	24,9	54,8
5.	Relațiile cu părinții	36,7	14,8	63,3	85,2
6.	Relațiile cu profesorii	45,2	33,4	54,8	66,6
7.	Managementul emoțiilor	64,0	25,9	36,0	74,1
8.	Confortul elevului în școală	52,9	25,9	47,1	74,1
9.	Rezistența la agresivitatea altora	64,0	45,2	36,0	54,8
10.	Abținerea de a agresa pe alții	45,2	36,7	54,8	63,3

Constatăm, în baza autoevaluării elevilor, progres evident pe toate pozițiile. Totodată, stabilim, în baza evaluării de către părinți, progresele elevilor după participare la *Programul formativ „Eu pot alege!”*, dar cu unele diferențe în raport cu percepțiile copiilor.

Experimentul pedagogic realizat a demonstrat că fundamentele teoretico-aplicative ale diminuării agresivității la liceeni (structurate în MPDAL) trebuie și pot fi valorificate în practica instituției de învățământ. În rezultatul implementării Programului formativ ”Eu pot alege!”, au fost

constatate schimbări semnificative la adolescente și adolescenți, rezultate exprimate prin creșterea dorinței de a merge la școală, îmbunătățirea situației la învățătură și a comunicării cu semenii, comunicării fete/ băieți, îmbunătățirea relațiilor cu părinții și cu profesorii, creșterea confortului în școală, rezistenței la agresivitatea altora, a abținerii de a-i agresa pe alții – toate acestea confirmând valoarea *Programului formativ "Eu pot alege!"*. Obiectivele cercetării experimentale au fost realizate, iar rezultatele obținute prin aplicarea metodelor de calcul statistic, diferențe semnificative înregistrate, fapt ce demonstrează eficiența demersului pedagogic privind diminuarea agresivității la adolescenți și adolescente.

## CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Abordarea multidimensională a problemei enunțate în titlu, ținându-se cont de complexitatea ei teoretică și practică, fundamentarea unor repere teoretico-metodologice autentice și relevante, antrenarea unor indicatori și instrumente adecvate de validare experimentală pentru evaluarea diminuării agresivității adolescenților din școlile din sectorul arab în Israel, logica internă și externă a investigațiilor ne-au condus spre următoarele **concluzii**:

1. Cercetarea concepută și realizată reprezintă un demers investigațional complex, dat fiind faptul că s-a lucrat în două direcții: pe de o parte, asupra valorificării a noi concepte pentru domeniul educației, și, pe de altă parte, asupra dezvoltării și completării domeniului privind activitățile de diminuare a agresivității, formării stimei de sine adecvate (explorând specificul de lucru cu fetele și băieții), transformării stilurilor de soluționare a conflictelor. A fost demonstrat că prin intermediul conexiunilor diferitor concepte și al transferului de cunoștințe și practici intersectoriale pot fi realizate construcții științifice și valori teoretice și/ sau aplicative, care pot contribui la dezvoltarea domeniului științelor educației. A fost ajustat conceptul de agresivitate în raport cu școala (Capitolul 1).
2. În rezultatul procesului investigațional au fost determinate fundamentele teoretice și praxiologice ale diminuării agresivității, structurate în **3 tabele care elucidează abordările teoretice și teoriile explicative cu referire la fenomenul agresivității**, la fel și **strategiile operaționale, premisele și condițiile psihopedagogice adecvate**, care sunt definitorii pentru conceptualizarea unui demers transformativ, precum și **sistemul de principii** (principiile educației generale, dar și principiile specifice: respectarea particularităților de vârstă, centrată pe cunoașterea și valorificarea adecvată a dezvoltării proceselor psihice cognitive și a specificului crizelor de vârstă; comunicarea deschisă cu elevii (fete, băieți); explorarea așteptărilor elevilor; stabilirea unui climat de lucru bazat pe încredere, colaborare, acceptare și non-discriminare, dar critic; valorificarea colaborării și cooperării eforturilor actorilor implicați în câmpul socioeducativ (elevi, profesori, părinți, psihologi,

- manageri, etc.) – acestea constituind componentele de bază ale Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni (Capitolele 1, 2).
3. În baza cercetării a fost determinat ansamblul de acțiuni care poate fi valorificat în procesul educațional orientat spre diminuarea manifestărilor agresivității în corelare cu explicația necesității dezvoltării unei stime de sine adecvate, managementul emoțiilor, alegerea stilurilor de soluționare a conflictelor ș.a. Analiza componentelor menționate, a contribuit la stabilirea factorilor externi și interni de risc și a impactului acestora asupra dezvoltării liceenilor (Capitolele 2, 3).
  4. A fost că procesul de diminuare a agresivității la elevi poate fi mai eficient bazându-se pe parteneriatul școală-elev-familie-comunitate, fiecare dintre actori având roluri specifice în contextul subiectului abordat. Totodată, prin implicarea fetelor și băieților ca actori activi în procesul educațional transformativ, abilitarea prin cunoștințe specifice, atitudini și abilități transformativă, există mai multe oportunități de eficientizare a procesului.
  5. În cadrul cercetării au fost precizate direcțiile de acțiune, strategiile de bază și cele operaționale; formele și metodele de eficientizare a diminuării agresivității; au fost elaborate conținuturile activităților formative; elaborată *Matricea indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor*. Au fost elaborate și argumentate științific criteriile și prioritățile de diminuare a agresivității la băieți și fete, au fost stabilite obiectivele generale, obiectivele operaționale, unitățile de conținut, ceea ce a permis să formulăm indicatorii de progres al comportamentului elevilor axat pe creșterea dorinței de a merge la școală, îmbunătățirea situației la învățătură și a comunicării cu semenii, comunicării fete/ băieți, îmbunătățirea relațiilor cu părinții și cu profesorii, creșterea rezistenței la agresivitatea altora, a abținerii de a-i agresa pe alții (Capitolele 2, 3).
  6. Experimentul multidimensional a demonstrat că eficacitatea *Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceenii arabi din Israel* este determinată de: întemeierea fundamentelor teoretice autentice ale diminuării agresivității, valorificarea *Programului formativ "Eu pot alege!"*, axat pe sporirea abilităților de relaționare și comunicare non-violentă/ constructivă, formarea stimei de sine adecvate, diminuarea stereotipurilor de gen, managementul emoțiilor, explorarea factorilor predictivi agresivității adolescenților și adolescenților liceeni arabi, corelarea mai multor factori, principii și forme de educație, strategii operaționale și metode de parteneriat educațional (Capitolul 3).
  7. În temeiul valorilor teoretice și praxiologice produse în rezultatul investigației noastre, ***problema științifică importantă soluționată*** în cercetare rezidă în fundamentarea teoretică și praxiologică a funcționalității Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni, astfel asigurându-se eficacitatea procesului de diminuare a agresivității la liceenii

arabi din Israel, confirmată prin optimizarea capacităților de relaționare ale liceenilor, dar și prin învățarea lor mai eficientă.

Investigația își definește *identitatea științifică* prin:

- ✓ *Fundamentele teoretice autentice ale diminuării agresivității și formării comportamentelor non-agresive la liceeni*, actualizate și extinse în contextul național specific din Israel;
- ✓ *Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni* adresat adolescenților arabi din Israel;
- ✓ *Programul formativ „Eu pot alege!”* (“I can choose!”);
- ✓ *Instrumentele de sumarizare a strategiilor operaționale, a abordărilor agresivității din diverse perspective, a teoriilor explicative ale agresivității, a principiilor, condițiilor și premiselor psihopedagogice*;
- ✓ *Matricea indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor.*

În vederea perfecționării activității direcționate spre prevenirea și diminuarea agresivității elevilor în școlile din sectorul arab din Israel **se recomandă**:

- Introducerea și respectarea abordării bazate pe drepturile omului/ drepturile copilului în toate activitățile curriculare și extrașcolare.
- Dezvoltarea unor programe complexe și activități non-formale de eficientizare a managementului emoțiilor, de diminuare a agresivității, de antrenare în comportamente non-violente, bazate pe principiile elaborate în prezenta lucrare.
- Introducerea mecanismelor de prevenire a agresiunilor și violenței, prin sensibilizarea tuturor părților interesate și prin acțiuni informative. Fortificarea capacităților profesorilor de a lucra cu elevii, ținând cont de necesitățile specific ale acestora.
- Îmbunătățirea capacităților școlilor de a reacționa rapid și prompt în cazul apariției manifestărilor agresivității/ violenței; în baza valorificării parteneriatelor: școala-elevul-familie-comunitate, actorii coordonându-și eforturile.
- Promovarea schimbului de bune practice și dialog la nivel de sistem educational, dar și la toate nivelurile în cadrul comunităților, precum și între acestea, prioritate acordându-se protecției și consilierii victimelor, sprijinirii familiilor în rolul lor educațional.
- Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni și instrumentarul metodologic elaborat poate fi utilizat în activitatea pedagogilor, psihologilor, diriginților și a managerilor școlari.
- Elaborarea și aplicarea ghidurilor metodologice, a suporturilor teoretice tematice și practice privind managementul emoțiilor, dezvoltarea stimei de sine adecvate, negocierea relațiilor, depășirea stereotipurilor de gen ș.a., care ar include recomandări concrete de stimulare a

comportamentelor non-violente.

În concluzie, menționăm că cercetarea efectuată nu cuprinde toate aspectele fenomenului studiat. Limitele prezentei investigații ne permit să stabilim domeniile de perspectivă ale cercetării agresivității la liceeni, care se pot referi la următoarele aspecte:

- studii longitudinale cu referire la corelarea agresivității și a stilurilor parentale, stilurilor de predare; evaluarea rezultatelor școlare/competențelor și agresivitatea elevilor la diferite etape de vârstă;
- cercetări comparative care ar permite să se stabilească diferențele dintre elevii de diferite etnii, inclusiv din perspectiva de gen; studii asupra migranților, explorând adaptabilitatea acestora în Israel;
- investigații privind rolul particularităților individual-psihologice în manifestarea agresivității la elevii din grupuri de risc și dezvoltarea capacităților de management și de diminuare a emoțiilor și a comportamentelor agresive.



## BIBLIOGRAFIE

### În limba română

1. ABU RIA, A. *Manifestări ale agresivității la adolescenți*. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Învățământul superior: valențe și oportunități educaționale de cercetare și transfer inovațional”, organizată cu prilejul aniversării a 70 ani de la formarea Universității de Stat din Moldova, 28-29 septembrie, 2016, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău: CEP USM, 2016, p.418-422, ISBN 978-9975-71-826-4.
2. ABU RIA, A. *Violența în școală: realități și strategii de combatere*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: CEP USM, 2016, nr.9(99), p.103-108, ISSN 1857-2103.
3. ABU RIA, A. *Relația dintre stima de sine și comportamentul agresiv: abordări teoretice*. Rezumatele Conferinței Științifice cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 9-10 noiembrie, 2017, USM, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, p.153-156, ISBN 978-9975-71-701-4.
4. ABU RIA, A. (coaut.), BODRUG-LUNGU, V. *Contextul legal de prevenire și combatere a violenței în familie*. În: Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională ”Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, 26 octombrie 2018, Universitatea Pedagogică de Stat ”Ion Creangă”, Chișinău: Tipogr. ”Garomont Studio”, 2018, p.17-25, ISBN 978-9975-134-29-3.
5. ABU RIA, A. *Percepții ale elevilor privind violența în școală*. În: International Conference of Applied Psychology „Current Affairs and Perspectives in Psychological Research”, November 29-30, 2018, Moldova State University, Chisinau: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2018, p.207-211, ISSN 1857-2103.
6. ABU RIA, A. *Condiții psihopedagogice de prevenire și diminuare a agresivității adolescenților*. In: Revista de teorie și practică educațională ”Didactica Pro...”, Chișinău, Centrul Educațional PRO DIDACTICA: Casa editorial-poligrafică „Bons Offices” S.R.L., nr.2-3(120-121) 2020, p.29-31, ISSN 1810-6455
7. *Conventia cu privire la drepturile copiilor*, 2006, 23 p.
8. DÂRJAN, I., LUȘTREA, A., MUNTEAN, A., CIRCUCU, C. Metode proactive de prevenire a comportamentelor agresive în școală. În: Roth, M. (ed.). *Succesul școlar la intersecția factorilor sociali*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2009, pp.207-218.
9. EIBL-EIBESFELDT, I. *Agresivitatea umană*. București: Trei, 1995. 392 p. ISBN 978-973-707-259-0.
10. GOLEA, N. Evaluarea eficienței programului de intervenție „ Putem alege” pentru

- reducerea comportamentului agresiv la elevi. În: Roth, M. (ed.). *Succesul școlar la intersecția factorilor sociali*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2009, pp.219-234.
11. GROZA (VERDEȘ), A. *Agresivitatea și stilurile de comunicare la preadolescenți* În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: CEP USM, 2020, nr.11, p.77-83, ISSN 1857-2103.
  12. LORENZ, K. *Așa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii*. București: Humanitas, 1998. 297 p. ISBN 973-280-837-3; 978-973-280-837-5.
  13. LOSÎI, E. *Specificul manifestării și modalități de diminuare a comportamentului agresiv la preadolescenții contemporani*. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2004. 45 p.
  14. MURAD, T. *Metodologia managerială de prevenire a abandonului școlar în liceele din Israel, sectorul arab*. Autoreferatul tezei de doctor în științe pedagogice. Chișinău: Tipografia Garomont-Studio S.R.L, 2015. 29 p.
  15. NEAMȚU, C. *Violența în mediul școlar*. Iași: Polirom, 2003. 51 p.
  16. RACU, Iu., GANGAN, T. Studiu experimental al agresivității la elevii din ciclul primar. În: *Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*. 2013, nr.4(33), pp.30-40. ISSN 1857-0224.
  17. RACU, Iu., MARCU, E. Diferențe de gen în agresivitate la școlari. În: *Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență*. Materialele Conferinței științifice internaționale din 26 octombrie 2018. MECC, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. 2018, pp.301-310. ISBN 978-9975-134-29-3.
  18. RĂDULESCU, S., BANCIU, D. *Introducere în sociologia delincvenței juvenile*. București: Editura Medicală, 1990, 76 p.
  19. *Răspunsul statului la cazurile de violență față de copii: Raport asupra studiului privind sensibilitatea sistemului de protecție a copilului la identificarea, înregistrarea și referirea cazurilor de violență față de copii*. Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova, MPSFC, UNICEF, Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2007. 80 p.
  20. *Sănătatea adolescenților. Factorii determinanți comportamentali și sociali. Raport sumar al studiului de evaluare a comportamentelor de sănătate ale copiilor de vârstă școlară în Republica Moldova*. Chișinău, 2015. 56 p.
  21. *Violența față de copii în Republica Moldova: Raport asupra studiului*. Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova, MPSFC, UNICEF. Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2007. 72 p.

#### **În limba ebraică**

22. BENVENISTI, R., ASTOR, R., MARCHE. *Combaterea violenței în sistemul de*

*învățământ. O întâlnire pentru educație și asistență socială*. 17 martie, Israel, 2003, pp.44-49.

23. BENVENISTI, R., KHOURY-KASABARI, M., ASTOR, R. *Violența în sistemul de învățământ 2005: Raportul constatărilor finale Ierusalim*. Școala de Asistență Socială, Universitatea Ebraică din Ierusalim, Jerusalem 2005. pp.25-33.
24. ROLIDER, E., OHAYON, M., SANDLER, L. GREEN, K. *O școală violentă*. Interior - Cultură, Societate și Educație. Israel, 2007, 83 p.

#### **În limba engleză**

25. ABU RIA, A. LUNGU, V. *Combating cyberbullying as strategy to diminish the students' aggressiveness*. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, nr.9(109), p.164-168, ISSN 1857-2103.
26. ABU RIA, A., BODRUG-LUNGU, V. *Strategies to address school violence (experiences from Isrtael, Republic of Moldova)*. În: Revista „ACTA ET COMMENTATIONES”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria C, Chișinău: Tipografia Universității de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău), nr.1(12), 2018, p.23-34, ISSN 1857-2103.
27. ASTOR, R.A., CAPP, G., MOORE, H. & BENBENISHTY, R. Lessons from monitoring social emotional learning in Israel and California schools. In: Shute, R.H. & Slee, P.T. (Eds.), *Mental health through schools: The way forward*. Hove. UK: Routledge, 2015.
28. ASTOR, R.A., BENBENISHTY, R. & ESTRADA, J. School violence and theoretically atypical schools: The principal's centrality in orchestrating safe schools. In: *American Educational Research Journal*. 2009, no.46, pp.423-461.
29. ATKINS, M. et al. Instrumental and hostile aggression in childhood disruptive behavior disorders In: *Journal of Abnormal Child Psychology*, 1993, p.165-178.
30. BANDURA, A. Social learning theory of aggression. In: *Journal of Communication*, no.28(3), 1978, pp.12-29.
31. BANDURA, A. *Social learning theory*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.-J., 1977.
32. BANDURA, A., ROSS, D., ROSS, S. Transmission of aggression through imitation of aggressive models. In: *Journal of abnormal and Social Psychology*, 1961, no.63, pp.56-67.
33. BENBENISHTY, R. & ASTOR, R.A. *School violence in context: Culture, neighborhood, family, school, and gender*. New York: Oxford University Press. 2005, 87 p.
34. COIE, J.D., DODGE, K.A., TERRY, R. & WRIGHT, V. The role of aggression in peerrelations: An analysis of aggression episodes in boys' play groups. In: *Child Development*, 1991, no.62, pp.812-826.

35. CONSTANTINESCU, M., CONSTANTINESCU, C. Reduction of violence in schools and educational environments through the Program Making Choices In: *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Elsevier, Volume: 76, 2013, pp.219-225, ISSN 1877-0428.
  36. HUDLEY, C., BRITSCH, B., WAKEFIELD, T., DEMORAT, M. & CHO, S. An attribution retraining program to reduce aggression in elementary school students. In: *Psychology in the Schools*, 1998, no.35, pp.271-282.
  37. JIANGHONG, L., Concept analysis: aggression. *Issues Ment Health Nurs*. Author manuscript; available in PMC 2006 Sep 18. Published in final edited form as: *Issues Ment Health Nurs*. 2004, no.25(7), pp.693-714. doi: 10.1080/01612840490486755
  38. KRUG, E.G. et al. (Eds.). *World Report on Violence and Health*. Geneva: World Health Organization. 2002, 89 p.
  39. PITNER, R., ASTOR, R. & BENBENISHTY, R. Violence in schools. In: P.Allen-Meares (Ed.). *Social work services in school*. 7<sup>th</sup> ed., Boston: Pearson, 2015, pp.265-296.
  40. Recommendation CM/Rec7 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education, 2010. [https://search.coe.int/cm/Pages/result\\_details.aspx?ObjectID=09000016805cf01f](https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cf01f)
  41. Recommendation of Parliamentary Assambly ”Education against violence at school”, 1965 (2011).  
<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17981&lang=en>
  42. Resolution 1803 Education against violence at school, 2011.
  43. United Nations Secretary-General’s Study on Violence against Children. Regional Consultation Outcome Reports, 2005. Available at <http://www.violencestudy.org/r27>
  44. *Violence against children in schools and educational settings*. UNICEF, 2006.  
<https://www.unicef.org/violencestudy/4.%20World%20Report%20on%20Violence%20a%20gainst%20Children.pdf>.
  45. WIDOM, C.S. & BRZUSTOWICZ, L.M. MAOA and the “cycle of violence:” childhood abuse and neglect, MAOA genotype, and risk for violent and antisocial behavior. In: *Biological Psychiatry*, vol.60, 2006, no.7, pp.684-689.
  46. ZEIRA, A., ASTOR, R.A. & BENBENISHTY, R. School Violence in Israel: Perceptions of Homeroom Teachers. In: *School Psychology International*, 2004, no.25(2), pp.149-166.
- Internet surse:**
47. CAPP, G., MOORE, H., PITNER, R., IACHINI, A., BERKOWITZ, R., ASTOR, R.A. & BENBENISHTY, R. School Violence. 2017.  
<https://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-78>

48. CONGER, R.D., NEPL, T., KIM, K.J. & SCARAMELLA, L. Angry and aggressive behavior across three generations: A prospective, longitudinal study of parents and children. In: *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2003, no.31(2), pp.143-160.  
<https://doi.org/10.1023/A:1022570107457>
49. <http://njbullying.org/documents/ReducingViolencePDF.pdf>
50. HUESMANN, L.R., MOISE-TITUS, J., PODOLSKI, C.-L. & ERON, L.D. Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology*, 2003, no.39(2), pp.201-221. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.39.2.201>
51. Report Ministry of Education of Israel, 2017.

### LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI

1. **ABU RIA, A.** *Violența în școală: realități și strategii de combatere.* În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2016, nr.9(99), ISSN 1857-2103, p.103-108, 0,59 c.a.
2. **ABU RIA, A.** *Manifestări ale agresivității la adolescenți.* În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Învățământul superior: valențe și oportunități educaționale de cercetare și transfer inovațional”, organizată cu prilejul aniversării a 70 ani de la formarea Universității de Stat din Moldova, 28-29 septembrie, 2016, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2016, ISBN 978-9975-71-826-4, p.418-422, 0,32 c.a.
3. **ABU RIA, A.** LUNGU, V. *Combating cyberbullying as strategy to diminish the students' aggressiveness.* În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, nr.9(109), ISSN 1857-2103, p.164-168, 0,45 c.a.
4. **ABU RIA, A.** *Relația dintre stima de sine și comportamentul agresiv: abordări teoretice.* Rezumatele Conferinței Științifice cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 9-10 noiembrie, 2017, USM, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, ISBN 978-9975-71-701-4, p.153-156, 0,20 c.a.
5. **ABU RIA, A.,** BODRUG-LUNGU, V. *Strategies to address school violence (experiences from Isrtael, Republic of Moldova).* În: Revista „ACTA ET COMMENTATIONES”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria C, Chișinău: Tipografia Universității de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chișinău), nr.1(12), 2018, ISSN 1857-2103, p.23-34, 1,09 c.a.  
[https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare\\_articol/64600](https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/64600)

6. **ABU RIA, A.** (coaut.), BODRUG-LUNGU, V. *Contextul legal de prevenire și combatere a violenței în familie*. În: Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională ”Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, 26 octombrie 2018, Universitatea Pedagogică de Stat ”Ion Creangă”, Chișinău: Tipogr. ”Garomont Studio”, 2018, ISBN 978-9975-134-29-3 p.17-25, 0,34 c.a.  
[https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag\\_file/Formarea%20initiala%20si%20continua%20a%20psihologilor\\_2018.pdf](https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Formarea%20initiala%20si%20continua%20a%20psihologilor_2018.pdf)
7. **ABU RIA, A.** *Percepții ale elevilor privind violența în școală*. În: International Conference of Applied Psychology „Current Affairs and Perspectives in Psychological Research”, November 29-30, 2018, Moldova State University, Chisinau: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2018, ISSN 1857-2103, p.207-211, 0,42 c.a.
8. **ABU RIA, A.** *Condiții psihopedagogice de prevenire și diminuare a agresivității adolescenților*. In: Revista de teorie și practică educațională ”Didactica Pro...”, Chișinău, Centrul Educațional PRO DIDACTICA: Casa editorial-poligrafică „Bons Offices” S.R.L., nr.2-3(120-121) 2020, ISSN 1810-6455, p.29-31, 0,50 c.a.

## ADNOTARE

ABU RIA Ali

### Repere teoretice și metodologice ale diminuării agresivității la liceenii arabi din Israel Teză de doctor în științe ale educației, Chișinău, 2021

**Structura tezei:** Adnotări, acronime, introducere, 3 capitole, 130 pagini text de bază, 25 figuri și 19 tabele, concluzii și recomandări, bibliografie (159 titluri), 11 anexe. Rezultatele sunt reflectate în 8 publicații.

**Cuvinte-cheie:** agresivitate, stimă de sine, non-violență, abordare bazată pe drepturile omului/copilului, educație, școală non-violentă, liceeni, factori de risc, violență școlară, principii, abordare transformativă gender, masculinitate toxică, cadru școlar.

**Domeniul cercetării:** Științe ale Educației.

**Scopul cercetării** constă în fundamentarea teoretică și metodologică a diminuării agresivității la adolescențele și adolescenții liceeni arabi din școlile din Israel.

**Obiectivele cercetării:** analiza esenței conceptelor de agresivitate, violență în sistemul de învățământ și a evoluției acestora în contextul transformărilor sociale contemporane ce au loc, în special, în Israel; identificarea teoriilor explicative ale fenomenului agresivității la liceeni; studierea corelațiilor dintre agresivitate și stima de sine la adolescențele și adolescenții liceeni arabi din Israel; explorarea experiențelor internaționale de prevenire și diminuare a agresivității la elevi, în special în Israel și Republica Moldova; determinarea condițiilor și premiselor psihopedagogice ale diminuării agresivității la liceenii arabi din Israel; conceptualizarea și validarea Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni.

**Noutatea și originalitatea științifică a cercetării** este obiectivată de: actualizarea și extinderea abordărilor cu referire la formarea comportamentelor non-agresive la liceeni arabi din Israel în context național specific; fundamentarea teoretică a particularităților de lucru cu adolescenții cu comportamente agresive; elaborarea Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni, a Programului formativ „Eu pot alege!” (“I can choose!”); a Matricei indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor și a instrumentelor pedagogice care elucidează abordările teoretice și teoriile explicative cu referire la fenomenul agresivității, precum și strategiile operaționale, premisele și condițiile psihopedagogice adecvate, sistemul de principii.

**Problema științifică rezolvată în cadrul cercetării** constă în elaborarea reperelor teoretice și metodologice structurate în Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni, prin implementarea căruia asigurându-se diminuarea agresivității la liceenii arabi din Israel, confirmată prin optimizarea capacităților de relaționare ale liceenilor, dar și prin învățarea lor mai eficientă.

**Semnificația teoretică a cercetării** este demonstrată prin: analiza, precizarea și delimitarea conceptelor de bază: agresivitate, agresiune, violență în școală, stimă de sine; redefinirea conceptului de comportament non-agresiv; explorarea unor noi concepte în context școlar, precum a celui de ”masculinitate toxică”; abordarea gender transformativă, a rezistenței/ rezilienței; conceptualizarea Modelului pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni; fundamentarea teoretică și practică a Programului formativ „Eu pot alege!” (“I can choose!”).

**Valoarea practică a cercetării:** Modelul pedagogic de diminuare a agresivității la liceeni reprezintă un demers validat prin experiment, care s-a dovedit a fi util pentru optimizarea activităților instructiv-educative din mediul școlar. Instrumentele și Matricea indicatorilor de progres al comportamentului liceenilor, elaborate în cadrul cercetării, în același rând rezultatele cercetării pot fi utile cadrelor didactice, managerilor școlari, părinților. Recomandările practice pot fi valorificate în procesul de formare inițială și continuă a cadrelor didactice din Israel, care activează în sectorul arab.

**Implementarea rezultatelor științifice:** rezultatele cercetării au fost validate în cadrul activităților didactice cu elevii care se confruntă cu agresivitatea în școli în sectorul arab din Israel, precum și în cadrul consultărilor cu cadrele didactice din școala în care activează și cu părinții copiilor participanți la programul de instruire. Acestea și-au găsit reflectare în publicațiile științifice ale autorului, fiind prezentate și în cadrul diverselor conferințe la care a participat.

## ANNOTATION

ABU RIA Ali

### **Theoretical and methodological benchmarks of diminishing aggression of arab students in high schools in Israel Doctoral Thesis in Education Sciences, Chisinau, 2021**

**Structure of the thesis:** Annotations, acronyms, introduction, 3 chapters, 130 pages of basic text, 25 figures and 19 tables, conclusions and recommendations, bibliography (159 titles), 11 annexes. The results are reflected in 8 publications.

**Keywords:** aggression, self-esteem, non-violence, human/ child rights-based approach, education, non-violent school, risk factors, school violence, principles, gender-transformative approach, toxic masculinity, school setting.

**Research field:** Education Sciences.

**The purpose of the research:** it consists in the theoretical and practical foundation of the diminish the aggression of the high school girls and boys from Arab school in Israel.

**Research objectives:** analysis of the evolution and essence of the concepts of aggression, violence in the education system in the context of contemporary social transformations, especially in Israel; identification of explanatory theories of the phenomenon of aggression in high school students; studying the correlations between aggression and self-esteem in Arab high school girls and boys in Israel; exploring international experiences of preventing and reducing aggression in students, especially in Israel and Moldova; determining the conditions and psycho-pedagogical premises of diminishing aggression among Arab high school students in Israel; conceptualization and validation of the Pedagogical Model for reducing aggression in high school students.

**The novelty and scientific originality of the research:** is objectified by updating and extending the approaches regarding the formation of non-aggressive behaviors in Arab high school students in Israel in a specific national context, the theoretical substantiation of the particularities of working with adolescents with aggressive behaviors, the elaboration of the Pedagogical Model to reduce aggression in high school students "I can choose!"; elaboration of the Matrix of students' behaviour progress indicators and of the Pedagogical Instruments, which elucidates the theoretical approaches and the explanatory theories with reference to the phenomenon of aggression, as well as the operational strategies, the premises and adequate psycho-pedagogical conditions, the system of principles.

**The scientific problem solved within the research** consists in the elaboration of theoretical and methodological landmarks structured in the Pedagogical Model of diminishing aggression in high school students, by implementing which ensuring the effectiveness of diminishing aggression in Arab high school students in Israel, confirmed by optimizing high school students' relationship skills, but also their more effective learning.

**The theoretical significance of the research** is demonstrated by analyzing, specifying and delimiting the basic concepts: aggression, aggression, violence in school, self-esteem; redefining the concept of non-aggressive behavior; exploring new concepts in school context, such as the concept of "toxic masculinity", transformative gender approach, resistance/ resilience, conceptualization of the Pedagogical Model of diminishing aggression in high school students; the foundation of the training program "I can choose!".

**The practical value of the research:** The Pedagogical Model of diminishing aggression in high school students, represents an approach validated by experiment being useful for the optimization of the educational-educational activities in the school environment. The tools and the Matrix of the progress indicators, elaborated within the research, results of the research can be useful to teachers, parents, school managers. Practical recommendations can be used in the initial and continuous training of teachers in the Arab sector in Israel.

**Implementation of the scientific results:** the research results were validated in teaching activities with students facing aggression in schools in the Arab sector in Israel, as well as in consultations with teachers in the school where they work and with parents of children participating in the training program . These were reflected in the author's scientific publications, and were also presented at various conferences in which he participated.



## АННОТАЦИЯ

Автор: Али АБУ РИА

### Теоретические и методологические ориентиры уменьшения агрессии в израильских вузах в Израиле

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук,  
Кишинев, 2021

**Структура диссертации:** аннотации, сокращения, введение, 3 главы, 130 страницы основного текста, 25 рисунков и 19 таблиц, выводы и рекомендации, библиография (159 название), 11 приложений. Результаты отражены в 8 публикациях.

**Ключевые слова:** агрессия, самооценка, ненасилие, подход, основанный на правах человека/ребенка, образование, ненасильственная школа, факторы риска, школьное насилие, принципы, гендерно-трансформирующий подход, токсичная маскулинность, школьная обстановка.

**Область научных исследований:** Педагогика.

**Цель исследования:** теоретическое и методологическое обоснование снижения агрессивности у арабских старшеклассников в израильских школах.

**Задачи исследования:** анализ сущности концепций агрессия, насилие в системе образования и эволюции в контексте современных социальных трансформаций происходящих особенно в Израиле; выявление теорий объясняющих феномен агрессии у старшеклассников; изучение корреляции между агрессией и самооценкой у арабских школьников подростков в Израиле; изучение международного опыта предотвращения и снижения агрессии у учащихся, особенно в Израиле и в Молдове; определение условий и психолого-педагогических предпосылок снижения агрессии среди арабских старшеклассников в Израиле; концептуализация и валидация Педагогической модели снижения агрессивности у старшеклассников.

**Новизна и научная оригинальность исследования** объективируется обновлением и расширением подходов, касающихся формирования неагрессивного поведения у арабских старшеклассников в Израиле в специфическом национальном контексте; теоретическим обоснованием особенностей работы с подростками с агрессивным поведением; разработкой Педагогической модели снижения агрессии у старшеклассников «Я могу выбрать!»; разработкой Матрицы показателей прогресса в поведении учащихся и педагогических инструментов, в которых раскрываются теоретические подходы к феномену агрессии и теории его объясняющие, а также оперативные стратегии, предпосылки и адекватные психолого-педагогические условия, система принципов.

**Научная проблема, решаемая в рамках исследования** состоит в разработке теоретических и методологических ориентиров, структурированных в Педагогической модели снижения агрессии у старшеклассников, внедрение которой обеспечивает снижение агрессии у арабских старшеклассников в Израиле, подтвержденное оптимизацией навыков взаимоотношений старшеклассников, а также их более эффективным обучением.

**Теоретическая значимость исследования** демонстрируется путем анализа, уточнения и разграничения основных понятий: агрессия, насилие в школе, чувство собственного достоинства; переосмысления концепции неагрессивного поведения; изучения новых концепций в школьном контексте, таких как «токсичная маскулинность»; путем анализа трансформирующего гендерного подхода к устойчивости/ выживаемости; концептуализации Педагогической модели снижения агрессии у старшеклассников; теоретического и практического обоснования учебной программы «Я могу выбирать!».

**Практическая ценность исследования.** Педагогическая модель снижения агрессии у старшеклассников представляет собой проверенный экспериментом подход, который доказал свою утилитарность для оптимизации учебно-воспитательной деятельности в школьной среде. Инструменты и Матрица показателей прогресса, разработанные в рамках исследования, а также результаты исследования могут быть полезны учителям, руководителям школ, родителям. Практические рекомендации могут быть использованы при начальной и непрерывной подготовке учителей работающих в арабском секторе Израиля.

**Внедрение научных результатов:** результаты исследования были подтверждены в ходе учебных мероприятий, проведенных с учащимися, сталкивающимися с агрессией в школах арабского сектора Израиля, а также на консультациях с учителями из основной школы деятельности и с родителями детей, участвующих в программе обучения. Они также были представлены в научных публикациях автора, в материалах конференций с его участием.

**ABU RIA ALI**

**REPERE TEORETICE ȘI METODOLOGICE ALE DIMINUĂRII AGRESIVITĂȚII  
LA LICEENII ARABI DIN ISRAEL**

**SPECIALITATEA 531.01 – TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI**

**Rezumatul tezei de doctor în științe ale educației**

---

Aprobat spre tipar: 16.11.2021  
Hârtie ofset. Tipar ofset.  
Coli de tipar: 2,1

Formatul hârtiei 60x84 1/16  
Tiraj 50 ex.  
Comanda nr.200/21

---

**Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova  
Str. Alexei Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009**